

*De kleintjes uitkleden voor zij naar bed gaan.
En als zij hem ontkleed hadden, deden zij hem een purperen mantel om.*

818. UITLEGGEN, VERKLAREN, VERDUIDELIJKEN, UITEENZETTEN.

De betekenis van iets, dat onduidelijk is, volkomen duidelijk maken.

Uitleggen is gewoon iets verstaanbaar maken, de betekenis in woorden aangeven.

Verklaren is duidelijk maken wat niet helder of klaar is en dus moeilijk kan begrepen worden.

Verduidelijken is datgene wat nog niet duidelijk genoeg is, in duidelijker bewoordingen verklaren.

Uiteenzetten is de delen van een ingewikkelde zaak blootleggen en aldus maken dat men de zaak gemakkelijk kan overzien en een juist begrip krijgt van het geheel.

De Schriftuur uitleggen. Dromen uitleggen. Een tekst uitleggen.

De werking der zuigpomp verklaren. De betekenis van een woord verklaren. Een schrijver verklaren.

Zijn mening verduidelijken. Een duistere plaats in een schrijver verduidelijken. Een voordracht door lichtbeelden verduidelijken.

Ik zal u de zaak eens uiteenzetten. De betekenis van de tachtigjarige oorlog voor de Nederlanden uiteenzetten.

819. UITSCHIEDEN, OPHOUDEN, EINDIGEN.

Uitscheiden wordt gezegd van een handeling die gestaakt wordt. **Ophouden** heeft dezelfde betekenis, maar geeft nog meer te kennen, dat de handeling slechts tijdelijk gestaakt wordt.

Eindigen duidt aan, dat het werk volbracht is.

Hij weet van geen uitscheiden. Gij hebt nu lang genoeg gewerkt, ge moogt wel uitscheiden.

Hier hield hij een ogenblik op, want hij was bijna buiten adem.

Hij hield op met schrijven. Toen het ophield met regenen.

Hiermede eindigde de bespreking.

Het werk eindigt om zes uur.

820. UITSCHOT, UITVAAGSEL.

Uitschot is het slechtste van iets, maar dat soms toch nog voor het een of ander bruikbaar is.

Uitvaagsel is datgene wat kan weggevaagd worden, daar het tot niets meer nut is. **Uitvaagsel** is dus sterker dan **uitschot**.

Uitschot van appels.

Het uitvaagsel (of : het uitschot) der samenleving.

821. UITSTAPPEN, AFSTIJGEN, AFSTAPPEN.

Uit een rijtuig stappen.

Uitstappen is de gewone uitdrukking.

Afstijgen is deftiger en wordt ook in dichterlijke stijl gebruikt.

Afstappen drukt thans meestal de bijgedachte uit, dat men het rijtuig verlaat bij het bereiken van de plaats, waar men zijn intrek nemen of enige tijd vertoeven wil.

Kom, stap even uit, en laat het rijtuig wachten. Allen uitstappen!

Sitij af en bind uw paard vast. Met een gemakkelijke zwier naar de

stilstaande wagen toetredende, bood hij de hand aan Gizela om af te stijgen.

Tegen de avond kwamen wij te Mechelen; in een kleine herberg stapten wij af. De koning is bij de gouverneur afgestapt.

822. UITSTEL, VERWIJL, OPONTHOUD.

Uitstel noemt men de vertraging in het doen van iets, wanneer zij geschiedt met het doel hetzelfde later te doen.

Verwijl is het dralen en daardoor tijd verliezen.

Oponthoud kan ook veroorzaakt worden door toedoen van anderen.

Deze zaak kan geen uitstel lijden. Uitstel is geen afstel.

Dat moet zonder verwijl gebeuren.

Ik heb vandaag veel oponthoud gehad.

823. UITSTELLEN, VERSCHUIVEN.

Onverricht doen blijven.

Bij **uitstellen** wordt altijd een tijdsbepaling uitgedrukt of ondersteld.

Bij **verschuiven** heerst meer het begrip, dat er niet bepaald is, wanneer het uitstel zou ophouden, ofwel dat er een herhaald uitstel heeft plaats gehad.

De voltrekking van een vonnis uitstellen. Stel niet uit tot morgen, wat zij heden doen kunt. Hij heeft de betaling tot morgen uitgesteld (of : tot morgen verschoven).

Een zitting verschuiven. Gij verschuift die zaak al te lang.

824. UITWENDIG, UITERLIJK.

Uitwendig is datgene wat naar buiten gekeerd is.

Uiterlijk is alleen de oppervlakte, wat zich op de oppervlakte bevindt. Het duidt dus meer op de oppervlakkige vertoning en wordt veelal gebruikt in tegenstelling met het *wezenlijke*.

Het huis bevat mij inwendig beter dan uitwendig. Een uitwendig geneesmiddel.

Gij oordeelt te veel naar het uiterlijk. Hij gedraagt zich uiterlijk goed.

825. UITZONDEREN, UITSLUITEN.

Uitzonderen stelt op de voorgrond de gedachte van het scheiden van een of meer van de rest.

Het kan zowel in gunstige als in ongunstige betekenis gebruikt worden.

Uitsluiten is het niet toelaten van de uitgesloten tot dat waartoe anderen worden toegelaten.

De wet zondert niemand uit. Gij krijgt alles, ik zonder niets uit.

Hij werd van elke gemeenschap uitgesloten.

826. VASTMAKEN, VASTHECHTEN, BEVESTIGEN.

Vastmaken is ergens aan verbinden, om het even hoe.

Vasthechten duidt op een nauwere verbinding dan *vastmaken*; wat vastgemaakt is, kan men weer losmaken, maar wat werd vastgehecht, kan men enkel losrukken of lossnijden.

Bevestigen duidt meer op een duurzame verbinding.

Het bootje werd aan een paal vastgemaakt.

Een kabel vasthechten. De knoop werd aan de jas vastgehecht.

De delen der machine zijn met schroeven aan elkaar bevestigd.

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

